

บทว่า

ขอบเขตของการศึกษา

วิทยานิพนธ์นี้กำหนดขอบเขตการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลไทยในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว กับหัวเมืองประเทศราชฝ่ายเหนือและฝ่ายใต้ของไทย โดยศึกษาถึงความแตกต่างของลักษณะความสัมพันธ์ที่หัวเมืองทั้งสองมีต่อรัฐบาลไทยทั้งก่อนและระหว่างการปฏิรูปการปกครองหัวเมืองเหล่านี้ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลและดินแดนส่วนนี้ ก่อนสมัยแห่งการปฏิรูปการปกครองจะได้กล่าวเฉพาะความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์อันมีผลต่อปัญหาในการปกครองหัวเมืองทั้งสองฝ่ายในสมัยรัชกาลที่ ๕ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ปัญหาการปกครองหัวเมืองประเทศราชฝ่ายเหนือหลังการประกาศจัดตั้งเป็นมณฑลพายัพใน พ.ศ. ๒๔๔๕ การยุบฐานะหัวเมืองประเทศราชปัตตานีมาเป็นมณฑลปัตตานีใน พ.ศ. ๒๔๔๕ และปัญหาหลังจากโอนสิทธิหัวเมืองมลายู ๘ เมืองคือ ไทรบุรี ปะลิส กันตัน และตรังกานูให้แก่อังกฤษใน พ.ศ. ๒๔๕๒ อยู่นอกการศึกษาโดยตรงของวิทยานิพนธ์นี้

จุดมุ่งหมายของการศึกษา

๑. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับหัวเมืองประเทศราชทั้งสองฝ่าย ตั้งแต่แรกเริ่มจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นโดยสังเขป เพื่อจะนำไปสู่ความเข้าใจที่มาของปัญหาในการปกครองหัวเมืองเหล่านี้ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

๒. เพื่อศึกษาปัญหาทางการปกครองภายในหัวเมืองประเทศราชทั้งฝ่ายเหนือและฝ่ายใต้ ในต้นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รวมทั้งปัญหาในความสัมพันธ์ระหว่างไทยและรัฐบาลอังกฤษในส่วนที่เกี่ยวข้องกับหัวเมืองเหล่านี้ ซึ่งเป็นปัจจัยเร่งรัดให้รัฐบาลต้องปฏิรูปการปกครองในหัวเมืองเหล่านี้

๓. เพื่อศึกษากระบวนการปฏิรูปการปกครองหัวเมืองประเทศราชฝ่ายเหนือระหว่าง พ.ศ. ๒๔๑๗ - ๒๔๔๕, การปกครองหัวเมืองประเทศราชปัตตานี ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๓๕ - ๒๔๔๕ และการโอนสิทธิปกครองเหนือหัวเมืองมลายูทั้ง ๔ คือ ไทรบุรี กลันตัน ปะลิส กลันตัน และตรังกานู ให้แก่อังกฤษ ตลอดจนแนวนโยบายการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ของไทย

๔. เพื่อศึกษาปฏิกิริยาทั้งจากภายในและภายนอกประเทศที่มีต่อการดำเนินนโยบายดังกล่าว รวมทั้งผลสะท้อนจากพระราโชบายที่ทรงมีต่อหัวเมืองประเทศราชทั้งฝ่ายเหนือและฝ่ายใต้ของไทย

วิธีการศึกษา

วิทยานิพนธ์นี้ใช้การศึกษาทางประวัติศาสตร์ (Historical Approach) โดยอาศัยการศึกษาหลักฐาน คือความ และวิเคราะห์ปัญหาจากข้อมูลทางประวัติศาสตร์ ทั้งที่เป็นเอกสารชั้นต้น และเอกสารชั้นรอง เอกสารชั้นต้นส่วนใหญ่ที่ใช้เป็นข้อมูลในการศึกษานี้ เป็นเอกสารซึ่งเก็บรักษาไว้ที่กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร ทั้งที่เป็น รายงานในบอก ข้าราชการ บันทึก คำสั่ง จดหมาย โทรเลข และพระราชหัตถเลขา ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการปกครองหัวเมือง ทั้ง ๗ นอกจากนี้ เป็นเอกสารของกระทรวงอาณานิคม (Colonial Office Papers) และกระทรวงการต่างประเทศอังกฤษ (Forrign Office Papers) ซึ่งอยู่ใน หอสมุดและสถาบันต่าง ๆ ส่วนเอกสารชั้นรอง คือ สิ่งตีพิมพ์ต่าง ๆ ทั้งที่เป็นบทความ หนังสือ งานวิจัย และวิทยานิพนธ์ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ ที่มีอยู่

ศูนย์วิทยพัชการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ที่มาของข้อมูล

การดำเนินงานวิจัยวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ ส่วนใหญ่เป็นการค้นคว้าหาหลักฐานอันเป็นข้อมูลสำคัญที่แสดงให้เห็นถึงสภาพเหตุการณ์ดังกล่าว ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทั้งนี้ โดยการรวบรวมเอกสารชั้นต้น (PRIMARY - SOURCES) และเอกสารชั้นรอง (SECONDARY SOURCES) ประกอบการวิจัย โดยการค้นคว้าจากแหล่งต่าง ๆ คือ

๑. กองจดหมายเหตุแห่งชาติ
๒. หอสมุดแห่งชาติ และห้องสมุดกรมพระยาคำรงราชานุภาพ
๓. กองบรรณสาร กระทรวงการต่างประเทศ
๔. ห้องสมุดกระทรวงมหาดไทย
๕. ห้องสมุดมหาวิทยาลัยต่าง ๆ อาทิเช่น หอสมุดกลางจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ เป็นต้น
๖. ศูนย์เอกสารแห่งประเทศไทย
๗. ห้องสมุดสยามสมาคม

ประเภทของเอกสารที่ใช้ประกอบการวิจัย

สำหรับเอกสารชั้นต้นนั้น ส่วนใหญ่คนได้จาก

- กองจดหมายเหตุแห่งชาติ ซึ่งเป็นแหล่งรวบรวมเอกสารต้นฉบับในสมัยรัชกาลที่ ๕
- กองบรรณสาร กระทรวงการต่างประเทศ เป็นแหล่งรวบรวมจดหมายและเอกสารโต้ตอบที่เกี่ยวกับกิจการต่างประเทศในสมัยรัชกาลที่ ๕
- หอสมุดแห่งชาติ มีไมโครฟิล์มที่ถ่ายเอกสารจากต่างประเทศซึ่งหาไม่ได้ในประเทศไทย และเอกสารตัวเขียนในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ (รัชกาลที่ ๑ - ๓)

สำหรับเอกสารชั้นรองนั้น ค้นได้จากหนังสือทั้งภาษาไทยและต่างประเทศ บทความจากวารสาร ตลอดจนวิทยานิพนธ์ ซึ่งสามารถหาได้จากห้องสมุดมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ศูนย์เอกสาร ฯ และห้องสมุดสยามสมาคม เป็นต้น

ศูนย์วิทยพัชร์พยากรณ์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประโยชน์ที่จะได้จากกรณีวิจัย

จะทำให้เกิดความคลี่คลายเกี่ยวกับสาเหตุการขยายอำนาจการปกครองจาก
 ส่วนกลางไปยังหัวเมืองประเทศราชฝ่ายเหนือ และหัวเมืองประเทศราชปัตตานี รวมทั้ง
 เป็นการชี้ให้เห็นเข้าใจสาเหตุของการยอมโอนหัวเมืองประเทศราชมลายู ๔ เมือง คือ
 ไทรบุรี ปลิส กลันตัน และตรังกานูให้แก่อังกฤษเพื่อเป็นการยุติการแทรกแซงทางการเมือง
 เมืองของอังกฤษที่ติดต่อประเทศไทย ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าเหตุการณ์ในช่วงรัชสมัยพระบาท
 สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นระยะหัวเลี้ยวหัวต่อที่สำคัญอันจะนำไปสู่การ
 เปลี่ยนแปลงระเบียบบริหารราชการแผ่นดินให้รัดกุมยิ่งขึ้น ทั้งอาจใช้เป็นแนวทางหา
 ข้อปฏิบัติในลักษณะที่เหมาะสมกับ ๔ จังหวัดภาคใต้ของไทย อันได้แก่ยะลา สตูล
 นราธิวาส และปัตตานี

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย